

Okul Öncesi Eğitim Programı ve Örtük Program Bağlamında Akıl Yürütme Becerilerinin Yeri¹

Reasoning Skills in the Context of Preschool Education Curriculum and Hidden Curriculum

Nisa Başara Baydilek, Araş. Gör. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
nisa.basara@adu.edu.tr

Adil Türkoğlu, Prof. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, aturkoglu@adu.edu.tr

ÖZ. Bu araştırmada; okul öncesi eğitim programında akıl yürütme becerilerine ait yere ve okul öncesi eğitim programının okul öncesi eğitim kurumlarındaki örtük programlar üzerine etkisine dair alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur.

Alan uzmanları okul öncesi eğitim programında direkt olarak akıl yürütme becerilerine ait kazanım, gösterge ve kavramlar bulunmadığını ancak akıl yürütmenin temelini oluşturacak kazanım, gösterge ve kavramların programda yer aldığını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra alan uzmanları okul öncesi eğitim programının okul öncesi eğitim kurumlarında ve sınıflarında oluşan örtük program üzerinde etkili olduğunu belirtmekte, örtük program hakkında okul öncesi öğretmeni adaylarının bilinçlendirilmelerini gerekli görmekte ve konuyla ilgili farkındalık sağlanarak uygulamalara ağırlık verilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Anahtar Kelimeler. Okul Öncesi Eğitim, Örtük Program, Akıl Yürütme

ABSTRACT. In this research, field experts have been asked of their opinions in relation to the effect of the program over the hidden curriculum in the preschool education institutions rather than reasoning in the Preschool Education Program.

Field experts stated that there is no acquisition and indications as to reasoning skills directly in the preschool education program and there are acquisition and indications that establish the foundation of reasoning. They specified that preschool education program is effective over the hidden curriculum formed in schools and classes and they found it necessary to raise awareness of the prospective teacher about the hidden curriculum, thought to focus on the applications by raising awareness.

Keywords. Preschool Education, Hidden Curriculum, Reasoning

SUMMARY

Purpose and Significance: Blair (2008) states that sections of the brain have been developed with complicated reasoning, emotional arousal, emotional regulation and motivation in the pre-school and early childhood terms within interactions in a rapid fashion and children are affected by the experiences of their social and learning environments. Dreeben (1968) states that literature concerning the learning is mostly interested in official curriculum but the nature of the school, teacher and relationship between the students have effect on the learning process and information acquired as a result of the learning experience (as cited in Yordi, 1980). The underlying idea of the hidden curriculum that involves these situations is that children learn what is not in the official curriculum indeed. Therefore, we can say that the concept of hidden curriculum indicates the situations that are organized consciously or not about the learning process (Mariani, 1999; as cited in Sarı, 2007). In the light of this information, it is thought that examination of the situations that may develop in the framework of the hidden curriculum in the pre-school education institutions beside the pre-school education program in terms of supporting the reasoning abilities may yield valuable information.

Methodology: When we consider the ideas of the domain expert about the content of the preschool education program in the research conducted as a case study among the qualitative research methods.

¹Bu çalışma “Okul Öncesi Eğitim Programında Akıl Yürütme Becerilerinin Yeri ve Okul Öncesi Eğitim Sınıflarında Akıl Yürütme Becerilerinin Desteklenmesinde Örtük Programın İşlevi” başlıklı doktora tez çalışmasının bir bölümünden türetilmiştir.

Results: Hidden curriculum involves teaching and learning styles within the class, all messages delivered to students by the physical and educational environment, management structure, teacher expectations and rating procedures (McLaren, 2003; as cited in Başar, 2011). When we consider this scope, it can be evaluated as a negative situation for this effect not to be observed in the pre-school institutions currently even if it does not involve the content of the official curriculum. deVries and Zan states that since importance has been given to the interests of the children in the pre-school education class that adopts constructivist approach, the activities in these classes address to the reasoning skills, interests and objectives of the children (Mathis, 2011). Two important factors that provide this atmosphere that are official curriculum and its implementer; teachers require sufficient competence and background.

Discussion and Conclusions: Hidden curriculum involves teaching and learning styles within the class, all messages delivered to students by the physical and educational environment, management structure, teacher expectations and rating procedures (McLaren, 2003; as cited in Başar, 2011). When we consider this scope, it can be evaluated as a negative situation for this effect not to be observed in the pre-school institutions currently even if it does not involve the content of the official curriculum. deVries and Zan states that since importance has been given to the interests of the children in the pre-school education class that adopts constructivist approach, the activities in these classes address to the reasoning skills, interests and objectives of the children (Mathis, 2011). Two important factors that provide this atmosphere that are official curriculum and its implementer; teachers require sufficient competence and background.

GİRİŞ

Çocuğa sunduğu fırsatlarla çocuğun gelecekteki ilgilerinin temelini oluşturan ve ileriki yıllardaki başarılarını ve eğilimlerini de etkileyen okul öncesi eğitim (Oktay, 2010); araştırmacı, meraklı, girişimci, karşılaştığı problemlere çözümler üretebilen ve aynı zamanda kendini özgürce ifade edebilen, kendi kendine karar verebilen, kendi haklarına ve başkalarının haklarına saygılı, kendi kendini denetleyebilen bireyler yetiştirmeyi amaçlar (Polat, 2011). Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi, iyi planlanmış bir eğitim programıyla sağlanabilir. Etkili bir okul öncesi eğitim programına göre öğrenme ise öğrenme ortamının öğrenme hedeflerine göre anlamlı bir şekilde düzenlenen, öğretmenin yönlendiriciliği ile güç bulan sosyal bir deneyimdir. Bu nedenle çocuğun öğrenme potansiyelinin geliştirilebilmesi için özgür bir şekilde iletişim kurması ve etkinliklere katılması için cesaretlendirilmesi gerekmektedir (Güven, 2015).

Türkiye’de 2012 yılında değişen okul öncesi eğitim programının kuramsal çerçevesine göre de özdüzenleme becerileri programda yerini almaya başlamış, üstbilis ve özdüzenleme becerilerinin geliştirilmesi için özkontrolün kazandırılması ve bağımsız davranışların geliştirilmesi yeni programın ana prensiplerinden olarak öne çıkmıştır (Adagideli ve Ader, 2014). Okul öncesi dönemde kazanılan deneyimler çocukların sosyal çevre ile ilk etkileşimlerini oluşturduğu için çok önemli görülmekte ve çocukların kendi rollerinin ne olacağı ve rollerinin özellikleriyle ilgili bilgilere ancak bu araçlar yoluyla kavuşabilecekleri belirtilmektedir (Casey, 1990; Akt: Aydoğan, 2012). Çocuklar açısından bu roller sosyal etkileşimdeki becerileri, baskın kişilik özellikleri, üstbilis ve özdüzenleme ile ilgili sergileyecekleri beceriler olarak belirtilebilir. McAfee ve Leong (2012) bu becerilere ulaşılabilmesi için çocukların neyi öğrenmeyi başardıklarını ve neleri öğrenmek zorunda olduklarını bilmeleri gerektiğini belirtmektedirler. Buna paralel olarak çocukların üstbilisel ve özdüzenleme yeteneklerine yönelik gözlemsel çalışmalar, içerikte yer alan görevler çocuklar için anlaşılır hale getirilirse, çocukların gelişmekte olan üstbilisel ve özdüzenleme ile ilgili ortaya çıkmakta olan becerileri sergileyebilmelerinin sağlanabileceğini göstermektedir (Whitebread ve Coltman, 2010).

Üst bilisel kapasite gerektiren becerilerden biri akıl yürütme becerileridir (Moshman, 1999; Akt: Berk, 2006). Akıl yürütme, insanın ilk baştaki verilerin ötesinde bir bilgi seti oluşturması ve sonuca ulaşmasını içeren bilisel bir süreç olarak tarif edilebilir. İnsanın olay ve durumlarla ilgili ulaştığı beklentiler, genellemeler ve iddialar akıl yürütmenin bir sonucu olarak değerlendirilebilir (Kurtz, Gentner ve Gunn, 1999). Duschl, Schweingruber ve Shouse (2007) akıl yürütmeyle ilgili olarak, eski görüşlerin aksine küçük çocukların somut ve basit düşünen

düşünürler olmadığını, çocukların bilimsel düşüncenin temeli olan akıl yürütme süreçlerini geniş ölçüde kullanabildiklerini belirtmişlerdir (Akt: Hatch, 2012).

Rule (2007) çocukların akıl yürütme becerilerini geliştirebilmeleri için nesnelerin farklı özelliklerine çocukların dikkatlerini çekmek, sorular oluşturmaları için çocuklara yardımcı olmak gibi yolların izlenebileceğini belirtmiştir. Yetişkinlerin çocukların düşünme süreçleri üzerinde baskı kurmamaları da önemlidir. Bunun yanı sıra çocukların davranışlarıyla ilgilenmek de akıl yürütmeyi anlamak açısından önemli bir diğer yoldur (Brooks ve Brooks, 1999). Çocukları cesaretlendirici ve onları rahat ettirebilecek yapılandırılmamış ortamların hazırlanmasıyla hem öğretmenlerin hem de çocukların zevk almaları ve böylelikle çocukların öğretmen figüründen dolayı korku hissetmeden rahat hareket edebilmeleri ve hatta böylesi bir ortamda daha cesaretli bir şekilde davranabilmeleri beklenmektedir (Adagideli ve Ader, 2014).

Akl yürütme genel olarak bireysel olarak yürütülen bilişsel bir süreç olarak tarif edilir. Ancak akıl yürütmenin yalnızca bireysel bir süreç olmadığı, aynı zamanda sosyal bir süreç olduğu da söylenebilir (Moshman ve Geil, 1998). Bununla bağlantılı olarak Vygotsky toplumun ve kültürün çocuğun günlük problem ve görevlerle baş etmek ve bunlar hakkında düşünmek için yavaş yavaş kullanmaya başlayacağı geniş çeşitlilikteki kavram ve stratejileri sağladığını ileri sürer (Ormrod, 2013). Çocuk ve başkaları arasındaki sınırda toplum ve çocuk bilişsel alışverişte bulunurlar ve bu süreçte toplum bilişsel amaçlarını çocukla paylaşırken çocuk da çevrenin şekillenmesine etkiye bulunur (Miller, 2008).

Toplumsal bir kurum olarak okulun rolüne bakıldığında ise (Erkılıç, 2008) okulun ve sınıfın değişiminin bir temsilcisi olarak görülmeye başlanan (Smylie ve Mayrowetz, 2009) öğretmen tarafından alınan kararların öğretmenin kendi tercihlerini yansıtmaktadır ve çocukların hayatları üzerinde etki gücü bulunmaktadır (Tal ve Yinon, 2009). Dreeben (1968) öğrenmeyle ilgili literatürün çoğunlukla resmi programla ilgilendiğini oysa okulun doğasının, öğretmen ve çocuklar arasındaki ilişkinin de öğrenme süreci ve öğrenme deneyimi sonucunda elde edilen bilgi üzerinde etkisi olduğunu belirtmektedir (Akt: Yordi, 1980). Bunun yanı sıra insanların ne öğrendiklerinin, nasıl öğrendikleriyle ilişkili olması sebebiyle (Yordi, 1980) öğrenmenin gerçekleşmesi için gerekli olan bilişsel kapasitenin yanı sıra okulların da çocuğa hazır olmaları gerekmekte, uygun fiziki ortam, uygun öğretmen tutumu, düzenli eğitim ortamları sağlanmalıdır (Oktay, 2010). Bu durumda da örtük program kendisini göstermektedir (Cowan, 2006). Yazılı halde sunulan eğitim programlarının yanı sıra toplumsal değerlerin yeni nesillere kazandırılmasında önemli bir işleve sahip olan örtük program (Çubukçu, 2011) çocukların öğrenmesinde güçlü bir etkiye sahiptir (Cowan, 2006) ve öğretmenler olumlu örtük mesajlar verdikleri sürece çocuklar gelişebilir ve eğitim deneyimlerinde başarılı olabilirler (Abdulsalam, 2008).

Mariani (1999), örtük program kavramının altında yatan temel fikrin, çocukların gerçekte açık programda yer almayan şeyler öğrendikleri olduğunu belirtmektedir. Buna paralel olarak örtük program kavramının, öğrenme sürecinin bilinçli bir şekilde ya da bilmeden organize edilen durumlarına işaret ettiği söylenebilir. Bilinçli olarak düzenlenen süreçlere okulun kendi fiziksel yapılanması (evden uzak bir yer olması, bir işyerine benzerliği vb.) ve sınıftaki organizasyon (öğretmenin sınıfta sürekli ön tarafta durması, çocukların bir askeri düzen içinde oturması vb.) örnek verilebilir. Bilmeden işe koşulan öğrenme süreçlerine ise öğretmenin çocukların davranışlarını nasıl algıladığı ve bu algılara bağlı olarak çocuklara yönelik farklı beklentiler geliştirmesi örnek olarak verilebilir (Akt: Sarı, 2007, s.39).

Örtük program, resmi programda belirtilen amaç ve faaliyetlerin dışında, öğrenme-öğretme süreci içerisinde ortaya çıkan bilgi, fikir ve uygulamalar sonucu öğrencilerin ulaştıkları nitelikleri belirlemede rol almaktadır (Yüksel, 2002). Bunun yanı sıra örtük program, resmi programlarda belirtilen nitelik ve uygulamaların dışında okul ve sınıf içerisindeki bütün uygulamaları içerdiğinden resmi öğretim programına göre daha kapsamlıdır (Güven, 2007). Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere örtük program çocukların resmi programın sonucunda, programda açıkça belli olmayan neleri öğrendiğini önemsemektedir. Nitekim gözlemlenen program, resmi programdan farklı şeyler gösterebilir (Clemson ve Clemson, 2001) çünkü örtük program çocuklar ve öğretmenler üzerinde güçlü bir etkisi olan, planlanmamış ve gizli değerlere sahip bir özelliktedir, gizli veya gizlenmiştir ancak okul kültürü içerisinde sürüp gider (McKernan, 2008).

Çocuğun eylemleri başkalarının eylemleri bağlamında gerçekleşir ve çocuklar etkin olarak çeşitli sosyal ve fiziksel bağlamları ararlar ve bunlara tepki verirler. Bu etkinlikler de karşılığında bilişsel olarak çocuğu ve ardından gelecekteki etkinliklerinin doğasını değiştirir. Çocuklar sosyal deneyimlerini pasif bir şekilde içselleştirmek yerine bilişsel olarak dönüştürürler (Miller, 2008). Bu şekilde kültürel bağlamın ortaya çıkan bilişsel süreçlerin çoğunluğunu belirleyici olması, soyut akıl yürütmeyi günlük yaşamda yoğun bir şekilde kullanmayan kültürlerin, genç nesillerinin soyut işlemlerinin gelişimini destekleyemeyeceği anlamına gelmektedir (Bodrova ve Leong, 2010). Bu nedenle toplumlar, çocukların öğrenmelerine yardımcı olabilmek için farklı yollar bulma çabalarına devam etmelidirler (Rogoff, Bartlett ve Turkkanis, 2001). Bu araştırmada bu bilgi ve öneriler ışığında çocukların bilişsel gelişimlerini etkileyebilecek bir etmen olan örtük programın, bilişsel bir süreç olan akıl yürütme üzerine nasıl etki edebileceğiyle ilgili okul öncesi eğitim alan uzmanlarının görüşlerinin alınması amaçlanmıştır.

İnsanoğlunun doğası gereği sosyal bir canlı olduğu ve öğrenmelerinin pek çoğunun çevrelerindeki insanlarla etkileşerek edindikleri bilgi ve becerileri kapsadığı kabul edilmektedir (Ormrod, 2013). Böylece sosyal etkileşimin rolünün de daha iyi anlaşılması sağlanmış, düşünce ve öğrenme şeklimizin sosyal ortamlar tarafından desteklenmesi gerektiği anlaşılmıştır (Bruning, Schraw ve Norby, 2014). Bu nedenle yapılan araştırmanın, bilişsel bir beceri olan akıl yürütmenin örtük program bağlamında meydana gelen durumlar açısından incelenmesine odaklanma özelliğiyle alan yazına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Çocukların okul ortamına geldikleri ilk dönem olan okul öncesi dönemde, bilişsel becerilerden biri olan akıl yürütmenin örtük program bağlamında incelenmesiyle;

- Önemli bir bilişsel becerinin daha verimli şekilde desteklenebilmesinin
- Bu destek sağlanırken sadece planlı durumların değil, planlanmamış durumların da etkisinin göz önüne alınabilmesinin sağlanabileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Dickerson (2007) nitel araştırmanın örtük program çalışmalarında en etkili yol olduğunu belirtmiştir. Halcolm (1980) ise nitel araştırmanın insan kapasitelerinden en kullanışlı olanını, öğrenme kapasitesi işlediğini belirtmiştir (Akt: Patton, 2014). Alan yazının da desteğiyle çalışmanın nitel araştırma desenine göre şekillenmesinin uygun olduğu kararına varılmıştır. Bu doğrultuda araştırma nitel durum çalışması olarak şekillenmiştir. Durum çalışmalarının en karakteristik özelliği çalışmanın nesnesinin sınırlandırılmasıdır. Sınırlı sistem belirli bir sürecin, konunun ya da kaygının kesiti olduğu için seçilebilir ve durum çalışmaları vakayı kavrama, keşfetme ve yorumlama ihtiyacından dolayı tercih edilir (Merriam, 2013). Durum çalışmalarının diğer özellikleri ise belirlilik, betimleme ve sezgiselliklerdir. Belirlilik; belli bir olay, program ya da olguya odaklanılıyor olmasıdır. Betimleme; durum çalışması sonucunda elde edilen ürünün, araştırılan olgunun zengin ve yoğun şekilde betimlenmesidir. Sezgisellik; okuyucunun durum çalışması sayesinde araştırmadaki olguyu daha iyi anlamasıdır (Merriam, 2013). Bu araştırmada durum çalışması gerçekleştirilerek okul öncesi eğitim programında akıl yürütmenin yeri ve örtük program bağlamında akıl yürütmenin irdelenmesi ile ilgili alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması

Çalışmada okul öncesi eğitim programında akıl yürütmenin yeri ve örtük program bağlamında akıl yürütmenin irdelenmesi hakkında alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Bu aşamada alanda deneyim sahibi olan ve 2012 yılında revize edilen okul öncesi eğitim programının hazırlandığı komisyonda görev alan bir alan uzmanına; alanda deneyim sahibi olan ve Okul Öncesi Eğitimin Güçlendirilmesi Projesi kapsamında MEB ve UNICEF işbirliğinde hazırlanan yeni okul öncesi eğitim lisans programının hazırlandığı komisyonda görev alan bir alan uzmanına; alanda deneyim sahibi olan bir alan uzmanına ulaşılmıştır. Alan uzmanlarıyla yapılan görüşmeler için yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmıştır. İki alan uzmanından görüşleri kendi istekleri üzerine yazılı olarak alınmış ve bir alan uzmanıyla yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi yapılmıştır. Analiz süreci; Eğitim Programları ve Okul Öncesi Eğitim alanlarındaki uzmanlardan yardım alınarak, araştırmacının analizleri ve uzmanların analiz ve görüşleri doğrultusunda yürütülmüştür.

Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırmacının olabildiğince yansız olmasıyla mümkündür (Kirk ve Miller, 1986; Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2013). İç geçerliği sağlayabilmek için verilerin farklı kişiler tarafından incelenilerek karşılaştırılması gerekmektedir. Dış geçerliğin sağlanması için verilerin, kategorilerin, analizlerin vb. tüm aşamaların açıkça tanımlanması gerekmektedir (Büyüköztürk, Çakmak-Kılıç, Akgün, Karadeniz ve Demirel vd, 2012). Çalışma sürecinde geçerliğin güçlendirilmesi için mümkün olduğunca tarafsız bir bakış oluşturulmaya çalışılmıştır. Bunu destekleyici bir yol olarak analiz sürecinde farklı uzmanlardan verileri analiz etmeleri istenmiş, her aşamada uzmanlardan görüşleri alınmış, raporlaştırma sürecinde belirlenen kod, tema ve kategorilerin nasıl belirlendiğine ilişkin geniş bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Nitel araştırmalarda güvenilirlik ise çalışılan ortamda meydana gelen her şeyin veri olarak kaydedilmesini gerektirir (Büyüköztürk vd, 2012). Bu çalışma sürecinde güvenilirliğin sağlanması için LeCompte ve Goetz'in (1982) belirttiği şekilde;

- Dış güvenilirliğin sağlanması için; araştırmacı kendi rolünü açıkça belirtmeye, veri kaynaklarını açıkça tanımlamaya, araştırma sürecinde oluşan ortamları detaylı olarak tarif etmeye, kavramsal çerçeve ve varsayımların tanımlarını açıkça yapmaya, verilerin nasıl elde edildiğini ayrıntılı bir şekilde açıklamaya çalışmıştır.
- İç güvenilirliğin sağlanması için; toplanan verilerden ham halleriyle alıntılar sunulmuş, verilerin analizi ve analizlerin sonuçlandırılması aşamalarında birden fazla uzmandan yardım alınmıştır (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2013).

BULGULAR

Okul Öncesi Eğitim Programında Akıl Yürütme Becerilerinin Yerine Dair Alan Uzmanlarının Görüşleri

Okul öncesi eğitim programının içeriğiyle ilgili görüşlerine bakıldığında alan uzmanlarının okul öncesi eğitim programında akıl yürütme becerilerine dair kazanım, gösterge ve kavramlar direkt olarak bulunmasa da bu becerinin temelini oluşturacak adımları içeren kazanım, gösterge ve kavramların bulunduğu görüşünde oldukları ortaya çıkmaktadır.

Uzman 1: Programa baktığımda akıl yürütmenin, birçok akıl yürütmeyi oluşturan alt basamakların programda yer aldığını görüyorum.

Uzman 2: Ünitelerin kaldırıldığı 1994 Okul Öncesi Eğitim Programı'ndan itibaren okul öncesi eğitim programının sahip olduğu temel özellikler akıl yürütme becerilerini desteklemektedir.

Uzman 3: Programda, akıl yürütme becerilerini destekleyebilecek kazanım göstergeler ve kavramlar bulunmaktadır ancak doğrudan akıl yürütme becerilerini kapsayan ya da ifade eden kazanım göstergeler bulunmamaktadır.

Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Resmi Programın Bu Kurumlarda Oluşan Örtük Program Üzerine Etkisine Dair Alan Uzmanı Görüşleri

Alan uzmanları normal şartlarda okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan resmi programın bu kurumlarda meydana gelen örtük programı etkileyebileceği doğrultusunda görüş belirtmişlerdir. Ancak iki alan uzmanı resmi programın şu an genel olarak gerektiği gibi uygulanamıyor olmasından dolayı örtük program üzerine etki etmesinin de mümkün olmadığını vurgulamışlardır.

Uzman 1: Etkiler ama okullarda mesela ele alınan programın ne denli bilinçli bir şekilde uygulandığı burada önemli.

Uzman 2: Örtük programda, resmi programdaki kazanım ve etkinlikler dışında öğrenme sürecinde bilinçli veya farkında olmadan yapılan uygulamalar yer almaktadır. Okul öncesi eğitim programının felsefesi ve özellikleri, öğretmenlerin mesleki bilgi ve becerilerini yönlendirmektedir. Bu nedenle okul öncesi eğitim programının felsefesini kavrayabilen öğretmenlerin sınıf içinde bilinçli ya da farkında olmadan yaptıkları her uygulama da aynı felsefenin bir uzantısı olacaktır.

Uzman 3: Resmi programın şu andaki örtük programa etki edebileceğine pek inanmıyorum çünkü okulların önemli bir bölümünde “yayınevleri tarafından hazırlanmış hazır planlar” kullanılmaktadır.... şu anki uygulamaların çok önemli bir bölümünün zaten resmi plandaki gibi olmadığı görülebilir.

Örtük Program Konusunda Bilgilendirilmesi Gereken Gruplara Dair Alan Uzmanı Görüşleri

Alan uzmanlarının örtük program hakkında bilinçlendirilmesi gerektiğini düşündükleri gruplara ilişkin görüşleri ağırlıklı olarak öğretmenler ve öğretmen adayları üzerinde toplanmıştır. Görüşlerine başvuru alan uzmanlarından birisi ise tüm paydaşların konuyla ilgili bilgilendirmesi gerektiği yönünde görüş belirtmiştir.

Uzman 1: Önce öğretmen adayı, mevcut öğretmenler ve aile.... Yöneticinin de aslında. Yani okul öncesi eğitime katkıda bulunan tüm kişilerin bence bu anlamda eğitilmesi gerekiyor.

Uzman 2: Öğretmenler ve öğretmen adaylarının örtük program ve örtük programın çocuklar üzerindeki etkisi konusunda bilinçlendirilmesi gerekir.

Uzman 3: Lisans öğrencileri ve öğretmenler bilgilendirilmelidir.

Öğretmen Adaylarının Örtük Program Hakkında Bilgilendirilmesine Dair Alan Uzmanı Görüşleri

Neden Bilgilendirilmeliler?

Örtük program hakkında öğretmen adaylarının neden bilgilendirilmesi gerektiğine dair alan uzmanlarının görüşleri; öğretmen adaylarının hassas bir yaş döneminde eğitim verecek öğretmenler olarak yetiştirilmekte oldukları, teori ve uygulamada çelişkiler yaşanmakta olduğu ve şimdiye kadar yapılan bazı hataların tekrarlanmaması için gerektiği hususlarında birleşmiştir.

Uzman 1: Bizde de çok düşünmeden bir şeyler yaptırılıyor. Öğretmen o şekilde yetişirse çocuk da o şekilde yetişir.

Uzman 2: Uygulama derslerinde öğrencilerimiz genellikle çocuğu merkeze alan ve çocuğu etkin kılan eğitim ortamları ve etkinlikler yerine geleneksel bir eğitim anlayışı ile karşılaşmaktadır.

Uzman 3: Lisans öğrencilerinin meslek hayatlarında şu anda yapılan hataları yapmamak adına ...bilinçlendirilmeleri önemlidir.

Nasıl Bilgilendirilebilirler?

Örtük program hakkında öğretmen adaylarının nasıl bilgilendirilmesi gerektiğine dair alan uzmanlarının görüşleri, öğretmen adaylarının içeriği örtük programı kapsayan derslerle veya uygun derslerde verilecek örtük programla ilgili ödevlerle bilinçlendirilme yoluna gidilebileceği hususlarında birleşmiştir. Öğretmen adaylarının kendi uygulamalarının kayıt altına alınarak izleyebilmelerinin sağlanmasına yönelik de bir uzman görüşü alınmıştır. Bu görüşün öğretmen adaylarına oldukça katkı sağlayabileceği düşünülmekle beraber gerekli etik önlemlerin sıkı bir şekilde alınması gerektiği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra bir alan uzmanı da öğretmen adaylarına insani değerlere yönelik eğitim verilmesinin örtük program üzerine etkili olabileceği görüşünü belirtmiştir.

Uzman 2: ... Okul öncesi öğretmeni yetiştiren lisans programında öğrencilerin yaptıkları uygulamaların örtük program çerçevesinde etkisinin ortaya konulması için kendilerini uygulama sırasında görebilmeleri gerekir.

Uzman 3: Alandaki somut uygulamalar birebir çocuklara anlatılarak, sunularak, bu konuda gözlem yapmalarına yönelik uygulamalı ödevler verilerek bilgilendirilebilirler.

Uzman 1: ... Bence insan, insanın hakları, insanın değeri üzerinden gidilmeli... Önce onu bir değer, insan olarak görmek ve değer vermek sonra da işte onun sahip olduğu özellikleri geliştirmek gibi.

Okul Öncesi Dönemde Akıl Yürütme Becerilerinin Geliştirilmesine Dair Alan

Uzmanı Görüşleri

Alan uzmanlarıyla yapılan görüşmelerde akıl yürütme becerilerinin geliştirilmesi hakkında görüşlerinin alınmasına yönelik sorular yöneltilmiştir. Alan uzmanlarının akıl yürütme becerilerinin desteklenmesinin gerekli ve önemli olduğu görüşünde birleştikleri görülmektedir. Bu görüşlerini akıl yürütmenin insan için önemini, okul öncesi dönemin bu becerinin desteklenmeye başlanmasıdaki önemini belirterek desteklemektedirler.

Uzman 2: Akıl yürütme, küçük yaşlardan itibaren geliştirilmesi gereken üst bilişsel bir beceridir. Bu nedenle okul öncesi öğretmenlerinin akıl yürütme becerilerini destekleyici programlar geliştirmeleri ve uygulamaları gerekmektedir... Akıl yürütme, öğrenmenin önemli bir parçasıdır.

Akıl yürütme becerilerinin okul öncesi dönemde desteklenmesinde izlenebilecek yollar olarak uzmanlar özellikle çocuğun aktif olmasını vurgulamaktadırlar. Bunun yanı sıra akran ilişkilerinin de çocukların birbirlerine bu konuda sınırlı da olsa rol model olmalarını sağlayabileceğini belirtmişlerdir. Ancak öğretmenin öneminin de altını çizdikleri görülmektedir.

Uzman 3: Vygotsky'nin kuramındaki, Yakınsak Gelişim Alanı kavramı, işbirlikçi öğrenme ve akrandan akrana eğitim yaklaşımlarına göre küçük çocuklar eğitim ortamında etkileşimleri sırasında birbirlerine model olarak akıl yürütme becerileri konusunda olumlu rol modeli olabilmektedirler.

Alan uzmanlarının görüşlerine göre okul öncesi dönemde akıl yürütme becerilerinin desteklenmesi için en büyük sorumluluk öğretmenlerin olarak görülmekte ve buna paralel olarak da öğretmen adaylarının yetiştirilmesi hususunda alan uzmanlarına da paylaştırılmaktadır.

Uzman 1: Önce bu dersi veren öğretim elemanlarının düşünme becerilerinin gelişmiş olması gerekiyor. Neden yaptığını, yani bir öğretmen adayının neler kazanması gerektiğini önce öğretim elemanı bilecek...

TARTIŞMA ve SONUÇ

Alan uzmanlarının okul öncesi eğitim programında akıl yürütmenin yerine ilişkin görüşleri; programda direkt olarak akıl yürütme becerilerine ait kazanım ve göstergeler bulunmasa da programda akıl yürütmenin temelini oluşturacak özellikte kazanım ve göstergelerin yer aldığı yönündedir. Bu özellikte olan kazanım ve göstergelerin akıl yürütme ile ilişkili becerileri desteklediği görüşündedirler. Eğitim programının bu özelliği çocukların akıl yürütmeyle ilgili resmi olarak desteklenebileceklerini göstermektedir. Vygotsky, okul öncesi dönemdeki öğrenmeleri okul öğrenmelerinden farklı konumlandırmaktadır. Okul öncesi dönemdeki öğrenmeleri bilimsel bilginin temellerinin benimsenmesiyle ilgili düşünülmektedir (1930; 1978). Bu nedenle okul öncesi eğitim programında akıl yürütme ile ilişkili kabul edilebilecek kazanım ve göstergelerin bulunması, çocukların bilimsel bilginin temellerini alabilmesini destekleyici olarak görülmektedir.

Alan uzmanlarının okul öncesi eğitim programında yer alan kazanım ve göstergelerin akıl yürütmeyi destekleyecek özellikte olmalarını düşünmelerine rağmen, uygulamada yaşanan sorunlar nedeniyle bu kazanım ve göstergelerin kağıt üzerinde kaldığını vurgulamakta oldukları görülmüştür. deVries ve Zan (2005), yapılandırmacı yaklaşımı benimseyen bir okul öncesi eğitim sınıfında çocukların ilgilerine önem verildiğinden, bu sınıflardaki etkinliklerin çocukların akıl yürütme becerilerine, ilgilerine ve amaçlarına hitap edebilecek özellikte olduğunu belirtmektedir (Akt: Mathis, 2011). Ancak alan uzmanlarının uygulamada bazı sorunlarla karşılaşıldığına dair

görüşleri, resmi programda öngörülen olumlu özelliklerin önüne geçilmekte olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Alan uzmanlarının okul öncesi eğitim programının örtük program üzerine etkisine yönelik görüşleri, örtük programın eğitim programdan etkilendiği yönündedir. Ancak eğitim programın uygulanmasındaki problemler nedeniyle, okul öncesi eğitim kurumlarında oluşan örtük program üzerindeki etkisinin tam olarak gerçek özellikleri doğrultusunda olmayacağını belirtmişlerdir. Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda uygulamada karşılaşılan bu sorunlar bir araya getirildiğinde; eğitim programının bilinçli olarak uygulanıp uygulanmadığı, öğretmenin eğitim programının felsefesini anlayıp anlayamadığı veya ne derece bu felsefeye uygun bir yaklaşım sergilediği, öğretmenin bu konudaki çabası, öğretmenin sahip olduğu mesleki ve kişisel özellikler, sınıflarda kullanılan hazır materyaller şeklinde sıralanabilir. Uzmanların belirttikleri görüşler alan yazında da karşılığını bulmaktadır. McLaren (2003) örtük programın, çocuğun bilgi ya da davranışı nasıl yapılandırıldığının yolları ile de ilgilendiğini belirtmiştir. Örtük program sınıf içinde vurgulanan öğretme ve öğrenme stillerini, bütün fiziksel ve eğitimsel çevre tarafından çocuğa iletilen mesajları, yönetim yapısını, öğretmen beklentilerini ve derecelendirme prosedürlerini de içermektedir (McLaren, 2003; Akt: Başar, 2011). Bu açıdan bakıldığında resmi programın örtük program üzerine olumlu olabilecek etkilerinin, uygulamadaki sorunlar nedeniyle, olumsuzla dönüşebileceği düşünülmektedir.

Alan uzmanlarının örtük program hakkında öğretmen adaylarının bilinçlendirilmelerini gerekli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu görüşlerini okul öncesi dönemin hassas bir yaş dönemi olması, yapılan hataların tekrarlanmaması, bu konuda bilinçli bir öğretmenin sınıfında oluşan örtük programa çocukların etkilerinin de daha olumluya dönüştürülebileceği fikirleriyle destekledikleri görülmüştür. Vygotsky'ye göre çocuklar kendi yaşantılarına dayalı olarak öğrenirlerken, yetişkinlerde gözledikleri davranışları veya sözlü yönergeleri, "sözlü tekrarlar" halinde yinelerler (Gürol, 2014). Aynı zamanda çocuklar, resmi eğitim süreci öncesi henüz yeniden şekillendirilmemiş bir hayal gücüne ve olayları birçok yönden görme yeteneğine sahiptirler (Senge, Cambron-McCabe, Lucas, Smith, Dutton ve Kleiner, 2014). Bu bilgiler doğrultusunda alan uzmanlarının görüşlerinin önemini alan yazında da vurgulandığı görülmektedir. Öğretmenin çocuğa etkisi oldukça büyüktür. Bu etkinin olumlu yönde şekillenmesi için öğretmenlerin daha lisans döneminde örtük program konusunda farkındalıklarının artırılarak bilinçlendirilmeleri, olumlu süreçlerin yaşanmasını destekleyecektir.

Örtük program hakkında bilinçlendirmenin yapılabilmesi için izlenmesi gereken yollarla ilgili alan uzmanlarının; konuyla ilgili farkındalık sağlanarak uygulamaların yapılması ve mümkünse öğretmen adayının kendisini uygulamada izleyebilme imkânının sağlanması, yapılan uygulamalara dayalı somut örneklerin kullanılması, direkt olarak bu konuda ders açılması veya ilgili derslerde bu konuya yoğunlaşılması görüşlerini belirttikleri görülmüştür. Örtük programın etki gücü düşünüldüğünde bu gücün planlı, bilinçli ve iyi niyetli kullanılmasının önemi de belirginleşmektedir. Bu nedenle içeriği örtük programı kapsayan bir ders veya tamamen örtük programa yönelik bir ders hazırlanması teorik olarak öğretmen adaylarında konuyla ilgili farkındalık yaratmak için kullanılabilir. Aynı zamanda öğretmen adaylarının konuyla ilgili bilinçlenmeleri ve bu şekilde hareket etmeleri için kendilerini uygulama yaparken izleyebilmeleri de onlar için güçlü bir dönüt sağlayabilir. Bu imkândan, gerekli etik önlemlerin alınması konusunda dikkatli davranılması gereği göz ardı edilmeden, uygun zaman ve durumlarda yararlanılabileceği düşünülmektedir. Ancak uygulama yaptıkları okullarda böyle bir imkân bulunamazsa öğretmen adaylarının birbirlerini ve sınıfın öğretmenini, örtük program bağlamında gözlemlmeleri sağlanabilir. Bu gözlemlerin birlikte tartışılarak ve alan yazın ışığında irdelenerek incelenmesi sayesinde öğretmen adaylarının yapılan yanlışları veya olumlu hareketleri somut bir şekilde görme ve değerlendirme imkânı bulabilecekleri düşünülmektedir.

Alan uzmanlarının örtük program hakkında bilinçlendirilmesi gerektiği yönünde görüş belirttikleri gruplar ağırlıklı olarak öğretmen adayları ve öğretmenler olarak ortaya çıkmakla beraber bir alan uzmanı ailenin ve okul yönetiminin de bilinçlendirilmesi gerektiği yönünde görüş belirtmiş ve okul öncesi eğitimle ilgili tüm kişilerin bu konuda bilinçlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Eğitim kurumları toplumu etkileyen ve toplumdaki etkilenen sosyal kurumlardır ve çevrelerinden bağımsız düşünülemezler. Bu nedenle eğitim kurumları çevrenin ve toplumun

ihtiyaçlarına duyarlı hale gelmek zorundadır. Bu da eğitime çocukların, eğitimcilerin, ailelerin ve eğitimle ilgili dernek, sendika ve vakıfların okul yönetimine katılımlarının sağlanmasıyla olabilecektir (Tezel Şahin ve Özyürek, 2011). İnsan hayatının en önemli adımlarından biri olan aileden ilk ayrılış ve kendine ait bir sosyal ortama giriş deneyimi ocuk, ebeveyn ve öğretmen açılarından değerlendirilirse daha sağlıklı sonuçlar elde edilebilecektir (Durak, 2011). Tüm bu nedenlerle örtük programla ilgili, belirtilen tüm paydaşların bilinlendirilmelerinin ve farkındalıklarının sağlanmasının çocuklar adına olumlu sonuçlar sağlayacağı düşünülmektedir.

Alan uzmanlarının okul öncesi dönemde akıl yürütme becerilerinin geliştirilmesine yönelik görüşleri, yaş döneminin özellikleri nedeniyle bu becerilerin geliştirilmesinin gerekli ve önemli olduğu yönündedir. Bunun sağlanabilmesi için çocukların aktif olmasını ve akran işbirliğini vurguladıkları görölmüştür. Bütün eğitimcilerin olduğu gibi öğretmenin de rolü bağımsızlığa giden yolu sağlamaktır (Bodrova ve Leong, 2010). Çocuğun merkeze alındığı bir eğitim, yaparak yaşayarak öğrenmesi için çocuğa tanınan fırsatlar bu konuda önemli görölmektedir. Alan uzmanları bu konuda da en büyük sorumluluğun hem resmi programın uygulayıcısı olan hem de örtük program üzerinde büyük etkisi olan öğretmenlere ait olduğu görüşünü belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bu sorumluluğu yerine getirebilmesi için özellikle yaş dönemi özellikleri ve bireysel farklılıklar hakkında sahip oldukları bilgi düzeyinin ve bu konudaki deneyimlerinin önemli olduğu görüşünü belirtmişlerdir. Alan yazına bakıldığında Vygotsky (1930; 1978) ocuğun bilişsel gelişimini; belirli periyodlar izleyen, farklı fonksiyonlarının farklı dönemlerde gelişebildiği, bir düzeyden diğer düzeye doğru değişim ya da niteliksel dönüşüm gösteren, içsel ve dışsal faktörlerin birbiriyle etkileşim içerisinde olduğu ve karşılaşılan engellerle ilgili uyum geliştirmeyi içeren karmaşık mantıksal bir durum olarak tarif etmiştir. Rule (2007) ise çocukların akıl yürütme becerilerini geliştirebilmeleri için nesnelerin farklı özelliklerine çocukların dikkatlerini çekmek, sorular oluşturmaları için çocuklara yardımcı olmak gibi yolların izlenebileceğini belirtmiştir. Bu nedenle yetişkinlerin çocukların düşünme süreçleri üzerinde baskı kurmamaları oldukça önemlidir ve çocukların davranışlarıyla ilgilenmek de akıl yürütmeyi anlamak açısından önemli bir diğer yoldur (Brooks ve Brooks, 1999). Ayrıca yapılandırmacılığa uygun bir sınıf yönetimi yapabilen öğretmenin sınıfındaki atmosfer, tüm çocukların akademik başarılarını destekler, sınıf yönetimi uygulamaları ve eğitim programı stratejileri gerektiği şekilde uygulanırsa tüm çocukların bireysel ihtiyaçlarına cevap verilmiş olunur (Landau, 2009). Bu açılarından bakıldığında alan uzmanlarının belirttikleri gibi çocukların akıl yürütme becerilerinin gelişmesinde öğretmenin ve onun oluşturduğu atmosferin etkisi daha açık bir şekilde görülebilmekte, çocuklarla ilgili bu sorumluluğun yerine getirilmesinin önemi belirginleşmektedir.

Çalışmada elde edilen veriler; akıl yürütme becerilerinin okul öncesi eğitim programının uygulanışı ve sınıflarda oluşan örtük programın özelliklerinden etkilenebilir olduğu, akıl yürütme becerilerinin desteklenmesinde öğretmenlere önemli sorumluluklar düştüğü ve örtük programla ilgili öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin farkındalıklarının artırılması gerektiği yönündedir. Çalışmanın sonuçlarına dayanılarak örtük programla ilgili öncelikle, mesleğe henüz adım atmamış olmalarından dolayı, öğretmen adaylarının bilgilendirilmesine yönelik önlemlerin alınması önerilebilir. Bunun sağlanması için, çalışmada alan uzmanlarının belirttikleri görüşlere dayanılarak, ayrı bir ders hazırlanması veya ilgili görölen derslerin içeriklerinde konunun ağırlığının artırılması yoluna gidilebileceği düşünülmektedir. Ayrıca görüşlerine başvuru alan uzmanlarının örtük programla ilgili bilgilendirilmesi gerektiğini düşündükleri kesimler arasında öğretmenlerin de ağırlıklı olarak yer aldıkları görölmektedir. Bu nedenle alanda çalışmakta olan öğretmenlerin örtük programın kapsamı ve önemiyle ilgili farkındalıklarının artırılması ve böylece onları alan uygulamasında gören ve onların yanında yetismeye başlayan öğretmen adaylarına uygulamada da konuyla ilgili destek vermeleri sağlanabilir. Bunun için eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarının Okul Deneyimi, Öğretmenlik Uygulaması I ve Öğretmenlik Uygulaması II derslerinde danışmanlıklarını yürüten öğretim elemanlarının, kendi öğrencilerinin uygulamaya gitmekte oldukları okullardaki öğretmenlerle iletişime geçerek destek sağlamaları yolunun izlenebileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra öğretmen adaylarının ve alanda görev yapan öğretmenlerin akıl yürütme becerileri ile ilgili deneyimlerinin desteklenmesi ve bu deneyimlerini sorumlusu oldukları yaş gruplarında etkili bir şekilde kullanmalarının sağlanması

için öğretmenlerin ve alan uzmanlarının uygulamaya dönük ve güncel teorik birikimlerini birleştirerek birlikte gerçekleştirecekleri farklı çalışmaların konuyla ilgili olumlu sonuçlara ulaşılmasını sağlayabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdulsalam, A. (2008). *Saudi students' perspectives on their teachers' transmission of negative messages: a hidden curriculum* (Doctoral Thesis, The University of Kansas). <http://kuscholarworks.ku.edu/handle/1808/6193?show=full>
- Adagideli, F. H. ve Ader, E. (2014). Okul öncesi dönemde üstbilis ve özdüzenleme: değerlendirme, öğretim ve beceriler. G. Sakız (Ed), *Özdüzenleme: öğrenmeden öğretime özdüzenleme davranışlarının gelişimi, stratejiler ve öneriler* içinde, s. 130-154. Ankara: Nobel Akademik.
- Aydoğan, Y. (2012). *Problem çözme ve problem çözme becerilerinin desteklenmesi*. Ankara: Özgünkök.
- Başar, M. (2011). *Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının yönetiminde örtük program* (Uşak İli Örneği) (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Berk, L. E. (2006). *Child development*. US: Pearson Education.
- Blair, C. (2008). School readiness. In Neil J. Salkind (Ed.), *Encyclopedia Of Educational Psychology*. California: SAGE.
- Bodrova, E.,& Leong, D. (2010). *Zihin araçları: erken çocukluk eğitiminde Vygotsky yaklaşımı*. G. Haktanır (Çev. Ed.), Ankara: Anı. (Orijinal çalışma basım tarihi 2007)
- Brooks, J. G.,& Brooks, M. G. (1999). *In search of understanding: the casa for constructivist classrooms*. ASCD: Virginia USA.
- Bruning, R. H., Schraw, G. J., & Norby, M. M. (2014). Bilişsel psikoloji ve öğretim. Z. N. Ersözlü ve R. Ülker (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik. (Orijinal çalışma basım tarihi 2011)
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak-Kılıç, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Clemson, D.,& Clemson, W. (2001). *Mathematics in the early years*. New York: Taylor & Francis e-Library.
- Cowan, J. (2006). *On becoming an innovative university teacher reflection in action*. New York: Open University Press.
- Çubukçu, Z. (2011). Eğitim programı tasarımı ve geliştirilmesi. Bilal Duman (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde, s. 65-108. Ankara: Anı.
- Dickerson, L. (2007). *A postmodern view of the hidden curriculum* (Doctoral Thesis, Georgia Southern University). <http://digitalcommons.georgiasouthern.edu/etd>
- Durak, T. (2011). Okulöncesi çocuk ve ilk öğretmeni. M. Ormanhoğlu Uluğ ve G. Karadeniz (Ed), *Okulöncesi çocuk ve ...* içinde, s. 23-44. Ankara: Nobel Akademik.
- Erkılıç, T. A. (2008). Okul-çevre işbirliğinin tanımı ve önemi. E. A. Küçükylmaz (Ed.), *Okul, aile ve çevre iş birliği* içinde, s. 120-135. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Gürol, A. (2014). Okul öncesi eğitimin tarihsel gelişimi. F. Gülaçtı ve S. Tümkeya (Ed), *Erken çocukluk eğitimi* içinde, s. 91-107. Ankara: Pegem Akademi.
- Güven, B. (2007). Öğretim ilke ve yöntemleriyle ilgili temel kavramlar. Ş. Tan (Ed), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde, s. 1-29. Ankara: Pegem Akademi.
- Güven, G. (2015). Okul öncesi eğitim programı. G. Uyanık Balat (Ed), *Okul öncesi eğitime giriş* içinde, s. 67-114. Ankara: Nobel Akademik.
- Hatch, J. A. (2012). From theory to curriculum: developmental theory and its relationship to curriculum and instruction in early childhood education. In N. File, J. J. Mueller ve D. B. Wisneski (Eds), *Curriculum in early childhood education*, pp. 42-53. NY: Routledge.
- Kurtz, K., Gentner, D., & Gunn, V. (1999). Reasoning. In B. M. Bly& D. E. Rumelhart (Eds), *Cognitive science*, pp. 145-200. California: Academic Press.
- Landau, B. (2009). Classroom management. In L. J. Saha & A. G. Dworkin (Eds), *International handbook of research on teachers and teaching*, pp. 739-753. USA: Springer.

- Mathis, C. (2011). *What are supports and barriers to using social constructivism and Reggio Emilia approach in state funded preschool programs in California* (Doctoral Thesis, California State University). Available from ProQuestDissertations and Thesesdatabase. (UMI Microform 3474428)
- McAfee, O., & Leong, D. J. (2012). *Erken çocukluk döneminde gelişim ve öğrenmenin değerlendirilmesi ve desteklenmesi*. B. Ekinci (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik. (Orijinal çalışma basım tarihi 2011)
- McKernan, J. (2008). *Curriculum and imagination: process theory, pedagogy and action research*. London and New York: Taylor&Francis e-Library.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber*. S. Turan (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik. (Orijinal çalışma basım tarihi 2009)
- Miller, P. H. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları*. Z. Gültekin (Çev.), B. Onur (Çev. Ed.). Ankara: İmge Kitabevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 2002)
- Moshman, D. & Geil, M. (1998). Collaborative reasoning: evidence for collective rationality. *Thinking And Reasoning*, 4(3), 231-248.
- Oktay, A. (2010). Okul öncesi eğitim ve ilköğretimin çocuğun yaşamındaki yeri ve önemi. A. Oktay (Ed.), *İlköğretime hazırlık ve ilköğretim programları içinde*, s. 1-20. Ankara: Pegem Akademi.
- Ormrod, J. E. (2013). *Human learning*. M. Baloglu (Çev. Ed.), Öğrenme Psikolojisi. Ankara: Nobel Akademik. (Orijinal çalışma basım tarihi 2012)
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi. (Orijinal çalışma basım tarihi 2002)
- Polat, Ö. (2011). *Okul öncesinde ilköğretime hazırlık*. İstanbul: Morpa Kültür.
- Rogoff, B., Turkanis, C. G., & Bartlett, L. (2001). Learning together: children and adults in a school community. USA: Oxford University Press.
- Rule, A. C. (2007). Mysteryboxes: helping children improve their reasoning. *Early Childhood Education Journal*, 35(1), 13-18.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: düşük ve yüksek "okul yaşam kalitesi"ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma* (Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Senge, P., Cambron-McCabe, N., Lucas, T., Smith, B., Dutton, J., & Kleiner, A. (2014). *Öğrenen okullar*. M. Çetin (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik. (Orijinal çalışma basım tarihi 2012)
- Smylie, M. A., & Mayrowetz, D. (2009). Foot notes to teacher leadership. In L. J. Saha & A. G. Dworkin (Eds), *International handbook of research on teachers and teaching*, pp. 277-289. USA: Springer.
- Tal, C., & Yinon, Y. (2009). Teachers' values in the classroom. In L. J. Saha & A. G. Dworkin (Eds), *International handbook of research on teachers and teaching*, pp. 259-276. USA: Springer.
- Tezel-Şahin, F. ve Özyürek, A. (2011). *Anne baba eğitimi ve okul öncesinde aile katılımı*. İstanbul: Morpa Kültür.
- Vygotsky, L. (1930). *Mind and society*. London: Harvard University Press.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: the development of Higher psychological processes*. London: Harvard University Press.
- Whitebread, D. & Coltman, P. (2010). Aspects of pedagogy supporting metacognition and self-regulation in mathematical learning of young children: evidence from an observational study. *ZDM Mathematics Education*, 42, 163-178. DOI 10.1007/s11858-009-0233-1
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yordi, B. (1980). Learning and social change: the formal and the hidden curriculum. *Alternative Higher Education*, 4(4), 260-273.
- Yüksel, S. (2002). Yükseköğretimde eğitim-öğretim faaliyetleri ve örtük program. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 361-370.